

İnsan hüquq və azadlıqlarının təminatı sahəsində həyata keçirdiyi ardıcıl islahatlarla demokratik idarəetmə prinsiplərinə sadiqlik nümayiş etdirən Azərbaycan bu siyasətin mühüm tərkib hissəsi kimi ədalət mühakiməsinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi və cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi məsələlərinə də ciddi diqqətə yanaşır. Respublikamızın iqtisadi inkişaf dinamikasına adekvat şəkildə gerçəkləşdirilən bu islahatlar liberal mahiyyəti ilə insan amilinin cəmiyyətdə ali meyar kimi qəbulunu şərtləndirmişdir.

Hüquq elmləri doktoru, professor İsaخان Vəliyev yazır: "Bu nöqtəyi-nəzərdən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 10 fevral 2017-ci il tarixli "Penitensiar sahədə fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi və cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi barədə" Sərəncamı keyfiyyətə yeni mərhələdə məhkəmə-hüquq islahatlarının səmərəliliyinin daha da yüksəldilməsinə xidmət edir. Dövlət başçısının humanizmin təntənəsinə xidmət edən bu Sərəncamı Ümummilli Lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu mütərəqqi ədliyyə və məhkəmə-hüquq islahatlarının keyfiyyətə yeni mərhələdə uğurlu davamı kimi cəmiyyətdə yüksək qiymətləndirilir.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, Ulu Öndər müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1993-2003-cü illərdə ciddi siyasi iradə nümayiş etdirərək, cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi sahəsində inqilabi islahatların gerçəkləşdirilməsini təmin etmişdir. Yeni dünya nizamının reallıqlarını nəzərə alan Ulu Öndər nəcib təşəbbüsü ilə respublikamız insan hüquq və azadlıqlarının təminatı sahəsində əsas beynəlxalq Konvensiyalara qoşulmuşdur.

1995-ci ildən Ulu Öndər rəhbərliyi altında hazırlanaraq, ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş ilk müstəqil konstitusiyaya hüquqi islahatların daha sürətli, ardıcıl və çevik mexanizmlər üzərində aparılmasını təmin etmişdir. Bu mərhələdən avrostrukturlara inteqrasiya prosesinə fəal surətdə qoşulan respublikamız Avropa Şurası ilə əməkdaşlığa ciddi önəm verərək ölüm hökmünün ləğvi istiqamətində zəruri tədbirlər həyata keçirmişdir. Bu baxımdan, 1995-ci ildən ölüm hökmü cəzası üzərində moratoriumun qoyulması, 1998-ci ilin 10 fevralında isə bu cəzanın tamam ləğv edilməsini xüsusi vurğulamaq lazımdır.

Avropa Şurasının 1983-cü ildə qəbul etdiyi İnsan Hüquqlarına dair Konvensiyanın 6 sayılı Protokolunda ölüm hökmünün yolverilməzliyi, birmənalı tərdə, əksini tapmışdır. Dünyanın ali varlığı, əşrəfi sayılan insanın, hər hansı səbəbdən, ölümə məhkum edilməsi humanizm və insanpərvərlik prinsipləri baxımından qətiyyə qəbul olunmur."

Ümumbəşəri dəyərlərə, hər bir fərdin mənafeyinin əsas götürüldüyü hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə, həssas münasibətin əyani təcəssümü olaraq, Azərbaycanda məhkumların əfv edilməsi - başlanılması da təqdirəlayiq ənənəyə çevrilmişdir. Əfvətmə institutunun bərpası və Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Əfv Komissiyasının yaradılması bu istiqamətdə atılmış mühüm addım kimi vurğulanmalıdır. 1995-2003-cü illərdə Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən 32 Əfv Fərmanı imzalanmış, bu Fərmanlar 3104 məhkuma şamil edilmişdir.

İ.Vəliyev fikrincə, Ulu Öndər təşəbbüsləri ilə Azərbaycanda Am-

nistiyə Aktlarının qəbulu da mütərəqqi ənənəyə çevrilmişdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 9 maddəsinin 1.19 bəndinə əsasən, amnistiyaya haqqında qərar layihəsi qəbul etmək hüququ Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə məxsusdur. Amnistiyaya dövlətin cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi siyasətindən irəli gəlməklə yanaşı, Azərbaycan Cinayət Məcəlləsinin 41-ci maddəsində də əksini tapmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin qanunvericilik təşəbbüsü əsasında Milli Məclis 1996-2003-cü illərdə 8 amnistiyaya haqqında qanun imzalamış, bu Amnistiyaya Aktları, ümumilikdə, 77 mindən artıq məhkuma şamil edilmişdir.

Bu istiqamətdə Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti Mehriban Əliyevanın xüsusi xidməti xalqımız və beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən yüksək qiymətləndirilir.

Mehriban xanım Amnistiyaya Aktlarının qəbul olunması ilə bağlı indiyədək 4 dəfə Milli Məclisə müraciət etmiş, minlərlə ailənin, vətəndaşımızın sevincinə səbəb olan Amnistiyaya Aktlarının qəbul və icra edilməsinin təşəbbüskarı olmuşdu. Birinci Xanımın xeyrixah təşəbbüsü ilə 2007-ci il mayın 8-də qəbul olunmuş qərarla 9877, 2009-cu il 17 mart tarixli qərarla 9564, 2013-cü il mayın 20-də Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 90 illiyi münasibətilə 10 min, 2016-cı il mayın 20-də 28 May Res-

sina təkan verilmişdir.

İ.Vəliyev yazır: "Ulu Öndər in möhkəm təməllər üzərində əsasını qoyduğu humanist və insanpərvər siyasəti bütün sahələrdə uğurlu davam etdirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev son 14 ildə əfvətmə institutunun çevik və işlək mexanizmlər əsasında fəaliyyətini təmin etmişdir. Prezident İlham Əliyevin ötən müddədə ölkədə siyasi barışıqın, vətəndaş həmrəyliyi və sülhünün təmin olunması istiqamətində atdığı addımlar onun ədalətli və humanist rəhbər obrazını şərtləndirən amillər sırasında xüsusi vurğulana bilər.

Hazırkı global böhran şəraitində iqtisadi inkişaf tempini qoruyub saxlayan Azərbaycan insan hüquq və azadlıqlarının aliyyətinin təminatına xidmət edən mütərəqqi hüquq islahatlarının daha da genişləndirilməsini mühüm vəzifə olaraq qəbul edir. İnsan amilinin ölkədə həyata keçirilən çoxşaxəli islahatların əsasında yer alması ölkənin məhkəmə-hüquq sisteminin davamlı şəkildə müasirləşdirilməsini, habelə, cəmiyyətin dinamik inkişafından irəli gələn mütərəqqi yeniliklərin ali hüquqi qüvvəyə malik konstitusiyaya və qanunlarda əksini tapmasını da qaçılmaz zərurətə çevirir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklərə ictimai münasibəti öyrənən 2016-cı ilin 26 sentyabr referendumu digər mühüm sahələrlə yanaşı, məhkəmə orqanları-

Dövlətin humanistləşmə siyasətinin insan haqlarının müdafiəsinə təsiri

publika Günü münasibətilə 10 min məhkum barəsində Amnistiyaya Aktı qəbul olunmuşdur.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin "İslah-əmək müəssisələrində və istintaq təcridxanalarında qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi, cəzaların icrasının təmin edilməsi və hüquqi islahatların həyata keçirilməsinə dair tədbirlər haqqında" 1999-cu il 11 fevral tarixli, "Azərbaycan Respublikasında hüquqi islahatların həyata keçirilməsi, məhkəmələrin, islah-əmək müəssisələrinin və istintaq təcridxanalarının işinin yaxşılaşdırılması ilə əlaqədar əlavə tədbirlər haqqında", eləcə də, "Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin istintaq təcridxanalarının Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinin tərkibinə verilməsi haqqında" 1999-cu il 9 oktyabr tarixli fərmanları respublikamızda cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi sahəsində köklü islahatların aparılmasında dönüş nöqtəsi olmuşdur. Cəzaçəkmə müəssisələrinin, istintaq təcridxanalarının Ədliyyə Nazirliyinin tərkibinə verilməsi MDB məkanında ilk dəfə, məhz Azərbaycanda həyata keçirilmiş, bununla da, Azərbaycanda vahid islah-təsir siyasətinin gerçəkləşdirilməsinə, penitensiar müəssisələrin fəaliyyətinin Avropa Şurası standartlarına uyğunlaşdırılma-

nın fəaliyyəti ilə bağlı bəzi məsələləri də özündə ehtiva etmiş, ümumən ədalət mühakiməsinin keyfiyyətinin yüksəlməsinə yeni təkan vermişdir."

Sərəncamla penitensiar müəssisələrin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi, maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi, cəzanı icra edən orqan və müəssisələrdə mövcud nöqsanların aradan qaldırılması, cinayət təcridi və cəzaların icrası sahəsində korrupsiyanı istisna edən şəraitin təmin olunması, müasir texnoloji vasitələrin tətbiqi və cəza siyasətinin humanistləşdirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi sistemində Probasiya Xidməti yaradılması nəzərdə tutulmuşdur. Yeni xidmətin yaradılmasında məqsəd cəmiyyətdən təcridetmə ilə əlaqədar olmayan cəzaların icrasına səmərəli nəzarətin təşkili və bu sahədə idarəetmənin təkmilləşdirilməsidir.

İ.Vəliyev yazır: "Bu cəhətdən penitensiar xidmətdə işləmək üçün kadr hazırlığı da mühüm vəzifə olaraq xüsusi aktualıq kəsb edir. Sərəncamın ruhundan irəli gələn vəzifələrin icrası müasir tələblərə cavab verən kadrların hazırlanmasına yeni baxış və təzə yanaşmanın zəruriliyini qarşıya qoyur. Bu baxımdan, Bakı Dövlət Universiteti hüquq fakültəsində penitensiar xidmətlə bağlı ixti-

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "İnsan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, vətəndaşların hüquqi, siyasi mədəniyyət səviyyəsinin yüksəldilməsi, sosial və siyasi fəallığının artırılması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

saslaşmanın aparılması, eləcə də, Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Ədliyyə Akademiyasına təhsilin bakalavr pilləsi üzrə penitensiar xidmət üçün kadr hazırlığına icazə verilməsi qarşıya qoyulan məqsədə çatmağı daha da asanlaşdırır.

Ümumilikdə, ölkə rəhbərinin sözügedən sərəncamında cəzaların icrası və qətimkan tədbirlərinin tətbiqi zamanı müasir informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadəni təmin etmək məqsədilə elektron-nəzarət vasitələrinin tətbiqi; məntəqə tipli cəzaçəkmə müəssisələrində cəzanın Azərbaycan Respublikasının Cəzaların icrası Məcəlləsində nəzərdə tutulmuş qaydada çəkilməsi və məhkumlar tərəfindən rejim qaydalarına ciddi riayət olunmasının təmin edilməsi; bu sahədə korrupsiyaya şərait yaranan və digər neqativ halların qarşısının alınması üçün tədbirlərin görülməsi; ictimai işlər cəzasının format icrası təcrübəsinin qarşısının alınması, ictimai işlər və azadlıqdan məhrumetmə ilə əlaqədar olmayan digər cəzaların icrasına effektiv nəzarətin təmin edilməsi; azadlıqdan məhrum edilmiş şəxslərin ictimai faydalı əməyə cəlb olunması məqsədilə cəzaçəkmə müəssisələrində mövcud istehsal sahələrinin bərpə

edilməsi və sair məsələlər əksini tapmışdır. Eyni zamanda, ibtidai istintaq orqanları və məhkəmələr tərəfindən qətimkan tədbirlərinin seçilməsi zamanı həbsin tətbiq edilməsi əsaslarına dair cinayət-prosessual qanunvericiliyin müddəalarına ciddi əməl olunması; cəzanın və qətimkan tədbirlərinin məqsədlərinə şəxsi cəmiyyətdən təcrid etmədən nail olmaq üçün alternativ cəza və prosessual məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi; cinayət qanunvericiliyinin prinsiplərinə və cəza təyinatının ümumi əsaslarına ciddi riayət edilməsi; cinayət təcridi və cəzaların icrası zamanı qeyri-prosessual münasibətlərə yol verilməməsi, korrupsiya və vəzifədən sui-istifadə hallarına qarşı mübarizədə, daha ciddi tədbirlərin görülməsi fundamental prinsiplər kimi önə çəkilmişdir."

Göründüyü kimi, cinayət törətməmiş şəxslərin cəmiyyətdən təcrid edilmədən islah olunmalarına zəruri şəraitin yaradılması Sərəncamla ciddi vəzifələrdən biri kimi qarşıya qoyulmuşdur. Ədliyyə Nazirliyinin Probasiya Xidmətinin yaradılması isə bu və digər məqsədlərin gerçəkləşdirilməsinə xidmət edir.

Vahid Ömərrov,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru